

INSTYTUT HISTORII IM. TADEUSZA MANTEUFFLA
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

FUNDACJA INSTYTUTU HISTORII IM. TADEUSZA MANTEUFFLA
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ROCZNIK CXXXII

NR 1

WARSZAWA 2025

INSTYTUT HISTORII IM. TADEUSZA MANTEUFFLA
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
FUNDACJA INSTYTUTU HISTORII IM. TADEUSZA MANTEUFFLA
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
POLSKIE TOWARZYSTWO HISTORYCZNE

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ZAŁOŻONY PRZEZ XAWEREGO LISKEGO
W 1887 ROKU

ROCZNIK CXXXII
2025

1

WARSZAWA 2025

REDAKCJA

GRZEGORZ PAC (historia V–XIII w., Warszawa), GRZEGORZ MYŚLIWSKI (historia XIII–XV w., Warszawa),
EDWARD OPALIŃSKI (historia XVI–XVII w., Warszawa), DOROTA DUKWICZ (redaktor, historia XVIII w., Warszawa),
JAROSŁAW CZUBATY (historia XIX w., Warszawa), BARTOSZ KALISKI (historia XX w., Warszawa),
MONIKA JUSUPOVIĆ (sekretarz redakcji, Warszawa), MARTA KUC-CZEREPEK (sekretarz redakcji, Warszawa),
ROBERT FROST (redaktor wersji anglojęzycznej, Aberdeen)

KOMITET REDAKCYJNY

DÁNIEL BAGI (Budapeszt), ANNA BARAŃSKA (Lublin), RICHARD BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI (Londyn),
EWA DOMAŃSKA (Poznań), MARIAN DYGO (Pułtusk–Warszawa), JERZY EISLER (Warszawa),
KARIN FRIEDRICH (Aberdeen), CATHERINE GOUSEFF (Paryż), JAROSŁAW HRYCAK (Lwów),
MAGDALENA HUŁAS (Warszawa), MACIEJ JANOWSKI (Warszawa), TOMASZ JUREK (Poznań),
TOMASZ KIZWALTER (Warszawa), WOJCIECH KRIEGSEISEN (Warszawa), CEZARY KUKLO (Białystok),
LIDIA MICHAŁSKA-BRACHA (Kielce), ROMAN MICHAŁOWSKI (Warszawa), KRZYSZTOF MIKULSKI (Toruń),
ANDRZEJ NOWAK (Kraków–Warszawa), BORYS W. NOSOW (Moskwa), JERZY STRZELCZYK (Poznań),
PHILIPP THER (Wiedeń), MARIUSZ WOŁOS (Kraków)
oraz członkowie redakcji

ADRES REDAKCJI „KWARTALNIKA HISTORYCZNEGO”

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 31
tel. +48 22 831 02 61, e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.kh-ihpan.edu.pl>

Redaktor językowy: Ewa Bazyl
Tłumaczenia: Grażyna Waluga
Skład: Marcin Szcześniak

Współwydawcy czasopisma:

Instytut Historii
im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 31
tel. +48 22 831 02 61, w. 44
e-mail: wydawnictwo@ihpan.edu.pl

Fundacja Instytutu Historii
im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, pok. 44
tel. +48 22 831 02 61, w. 46
e-mail: fundacja.ihpan@ihpan.edu.pl

p-ISSN 0023-5903

e-ISSN 2451-1315

Wersja elektroniczna czasopisma jest wersją pierwotną

Creative Commons Attribution 4.0 International / Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe

Druk i oprawa: Fabryka Druku

Publikacja dotowana ze środków publicznych
Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Kolportaż wersji drukowanej czasopisma prowadzi Wydawnictwo Naukowe Semper
Dział handlowy i księgarnia: ul. Bednarska 20 A, 00-321 Warszawa
tel./fax: +48 22 828 49 73, <http://semper.pl>, <http://semper.istore.pl>

SPIS TREŚCI

ROZPRAWY

Radosław Kubus, Nieszczęśliwe wypadki w Gdańsku na łamach gazety „Danziger Monathliche Sammlung” (1773–1792)	5
Jacek Jędrysiak, Zasady regulujące pobór rekrutów polskich do armii pruskiej jako element polityki germanizacji 1871–1914	39
Remigiusz Kasprzycki, Dezercje wojskowych i ucieczki pracowników aparatu bezpieczeństwa ze Związku Sowieckiego w latach 1922–1940 ...	75

PRZEGLĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

Emil Kalinowski, Walka o spadek. Anna Jagiellonka i Podlasie w latach 1572–1581	105
---	-----

ARTYKUŁY RECENZyjNE I RECENZJE

Michał Tomaszek, Wyzwania i pułapki w badaniu historiograficznego „życia po życiu” księcia z XIII wieku. Refleksje w związku z książką Pawła Żmudzkiego	143
Anna Barańska, „O nowych, a w swej najgłębszej istocie starych zasadach relacji między Polakami a Imperium”. Na kanwie tekstu i podtekstów rozprawy Jekatieriny Bołtunowej	161

*

H.J. Davies, <i>The Wandering Army. The Campaigns that Transformed the British Way of War, 1750–1850</i> — Paweł Hanczewski	187
A. Świątek, <i>Rusin z polską duszą. Platon Kosteki (1832–1908)</i> — Rafał Kolano ..	190
P. Biliński, <i>Adam Vetulani (1901–1976). Historyk prawa polskiego i kanonicznego</i> — Tomasz Pudłocki	196
N. Judzińska, <i>Po lewej stronie sali. Getto ławkowe w międzywojennym Wilnie</i> — Ewa Bukowska-Marczak, Anna Landau-Czajka	201

IN MEMORIAM

Aleksandra Witkowska OSU (10 XII 1930 — 20 II 2024) — Halina Manikowska	209
---	-----

CONTENTS

Radosław Kubus, Unfortunate Accidents in Gdańsk as Described in the Newspaper <i>Danziger Monathliche Sammlung</i> (1773–1792)	5
Jacek Jędrysiak, Rules Governing the Conscription of Polish Recruits to the Prussian Army as an Element of the Policy of Germanisation between 1871 and 1914	39
Remigiusz Kasprzycki, Military Desertions and Escapes of Security Apparatus Operatives from the Soviet Union between 1922 and 1940 ...	75

REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS

Emil Kalinowski, The Fight for Inheritance. Anna Jagiellon and Podlasie between 1572 and 1581	105
--	-----

CRITICAL ARTICLES — REVIEWS

Michał Tomaszek, Challenges and Pitfalls in the Study of the Historiographical “Afterlife” of a Thirteenth-Century Prince. Reflections on Paweł Żmudzki’s Book	143
Anna Barańska, “On the New, and in Its Deepest Essence, the Old Principles of the Relationship between the Poles and the Empire”. On the Text and Subtext of Ekaterina Boltunova’s Book	161
Reviews	187

IN MEMORIAM	209
-------------------	-----

INSTRUKCJA REDAKCYJNA „KWARTALNIKA HISTORYCZNEGO”

- I. Redakcja „Kwartalnika Historycznego” rozpatruje jedynie oryginalne teksty naukowe, niezłożone równolegle do druku w innym czasopiśmie naukowym bądź książce. Dopuszczalna objętość tekstów złożonych do redakcji: a) rozprawy — do 2 ark. wydawniczych (tj. maksymalnie 80 tys. znaków liczonych łącznie ze spacjami i przypisami); b) recenzje — do 8 stron znormalizowanych (po 1800 znaków na stronę liczonych łącznie ze spacjami i przypisami). Prosimy, aby tekst był sformatowany czcionką Times NR 12 z interlinią półtora oraz numeracją stron w prawym dolnym rogu. Stosujemy przypisy dolne.
Redakcja „Kwartalnika Historycznego” wymaga od autorów publikacji ujawnienia wkładu poszczególnych autorów w powstanie publikacji. Redakcja przypomina, że *ghostwriting* (ukrywanie istotnego wkładu innej osoby w powstanie tekstu) i *guest authorship* (deklarowanie wkładu innej osoby w powstanie dzieła, którego w rzeczywistości ona nie współtworzyła) są przejawami nierzetelności naukowej.
Do rozpraw złożonych do druku autor/autorzy zobowiązani są załączyć oświadczenie o oryginalności publikacji (do pobrania na stronie internetowej „Kwartalnika Historycznego”). Oświadczenie to można przesłać również pocztą elektroniczną.
- II. Zaleca się, aby teksty artykułów i artykułów recenzyjnych były zaopatrzone w streszczenie w jęz. polskim lub angielskim do 1800 znaków. Streszczenie jest samodzielnym tekstem, który musi być zrozumiały i wyczerpujący bez towarzyszącego artykułu. Po zapoznaniu się ze streszczeniem czytelnik powinien znać najważniejsze zagadnienia poruszane w artykule. Streszczenie powinno być zwięzłe, treściwe oraz pozbawione elementów retorycznych. Streszczenie nie zastępuje wprowadzenia do artykułu. Streszczenie nie może być fragmentem artykułu, któremu towarzyszy. Ponadto abstrakt wprowadzający ogólnie i precyzyjnie w epokę i problematykę (do 600 znaków), pięć słów kluczowych, wszystko w języku polskim i w miarę możliwości angielskim. Ponadto artykuły powinny posiadać bibliografię obejmującą przywołane w przypisach pozycje z wyłączeniem archiwaliów i starych druków. W bibliografii należy rozdzielić edycje źródłowe oraz opracowania, a przy każdej pozycji podać nazwę wydawnictwa. W bibliografii nie umieszcza się spisu wykorzystanych źródeł archiwalnych. Pod tekstem należy umieścić krótki biogram autora zawierający: informacje o stopniu/tytułach naukowych, afiliacji, zajmowanym stanowisku, zainteresowaniach badawczych (bez publikacji) oraz adres poczty elektronicznej. Abstrakt, słowa kluczowe i tekst powinny być po polsku i w miarę możliwości po angielsku.
- III. Układ pierwszej strony artykułu i artykułu recenzyjnego (tj. tekstu problemowego odnoszącego się do recenzowanej książki): z lewej strony u góry imię i nazwisko autora, a także nazwa instytucji (jeśli autor życzy sobie, aby tekst był afiliowany) lub miasto i ORCID. Poniżej na osi tytuł. Wszystkie elementy pismem tekstowym, nie wersalikami.
- IV. Układ pozostałych rodzajów tekstów.
 1. W recenzji nad tekstem zamieszczamy nagłówek: imię (rozwinęte) i nazwisko autora recenzowanej pracy, pełny tytuł według strony tytułowej (gdy recenzja dotyczy pracy zbiorowej lub edycji źródłowej, po tytule podajemy pełne imiona i nazwiska redaktorów lub wydawców; jeśli praca jest wielotomowa — liczbę tomów lub części cyframi arabskimi, np. t. 1–2), miejsce i rok wydania, nazwę wydawnictwa, liczbę stron, ewentualnie nazwę serii wydawniczej. W nagłówkach stosujemy skróty w języku recenzowanej pracy, np. ed., bearb. von, hrsg. von itp. Imię i nazwisko autora recenzji oraz miasto, w którym pracuje, umieszczamy pod tekstem recenzji, z prawej strony. Recenzje i artykuły recenzyjne powinny zawierać prezentację struktury i treści recenzowanej pracy.

2. Nekrologi: w tytule imię i nazwisko zmarłego, pod nim w nawiasach dokładne daty życia, imię i nazwisko autora jak w recenzji.
- V. Tytuły, cytaty, cudzysłowy.
 1. Tytuły dzieł i dokumentów:
 - a) rękopisy i maszynopisy: oryginalne tytuły i incipity dokumentów, referatów itp. piszemy w cudzysłowie, tytuły nadane przez autora tekstu — bez cudzysłowu, np. Laudum sejmiku, Memoriał itp.;
 - b) druki: tytuły dzieł i dokumentów piszemy kursywą, tytuły rozdziałów i fragmentów dzieł (dokumentów) — w cudzysłowie, tytuły domysłów lub utarte określenia tytułowe — dużą literą bez wyróżnień, np. Kronika Helmolda, Roczniki kwedlinburskie, Geograf Bawarski, Konstytucja 3 maja.
 2. Cytaty:
 - a) źródła cytowane w tekście podaje się w zasadzie w tłumaczeniu (wyjątkowo w oryginale); w przypisach zaś zawsze w języku oryginału – zachęcamy do podawania w przypisach oryginalnego brzmienia cytatów, które zostały podane w tekście głównym w tłumaczeniu;
 - b) w wypadku słowiańskich alfabetów cyrylickich (białoruskiego, bułgarskiego, macedońskiego, rosyjskiego, serbskiego i ukraińskiego) w tekście podaje się cytaty w transliteracji, w przypisach zaś w transliteracji bądź alfabecie cyrylickim, zob. tablicę transliteracyjną KH, [link];
 - c) cytowanych fragmentów źródłowych nie poprzedzamy i nie kończymy wielokropkiem;
 - d) opuszczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy dwiema pauzami w nawiasach prostokątnych: [– –].
- VI. Pisownia imion, nazwisk i innych wyrażen określających osoby.
 1. Stosujemy oryginalną pisownię imion i nazwisk w ojczystym języku osób wzmiankowanych, ewentualnie stosujemy transkrypcję z podaniem w nawiasie w mianowniku formy transliterowanej, np. Szewczenko (Ševcenko). Powyższe nie dotyczy osób uznanych za powszechnie znane (np. Ciceron, Szekspir, Waszyngton, Wolter itd.), panujących i świętych. W wypadku spolonizowanych cudzoziemców można stosować formę polską.
 2. Imiona osób po raz pierwszy wzmiankowanych w tekście lub narracyjnym fragmencie przypisu powinny być przytoczone w pełnym brzmieniu. W innych przypadkach podaje się nazwisko — zwłaszcza w odniesieniu do postaci często wymienianych w tekście albo znanych, np. Kościuszko, Mickiewicz. Wyjątkiem będzie występowanie dwóch osób o takim samym nazwisku. W opisach bibliograficznych i archiwalnych zawsze należy uwzględniać jedynie inicjały imion i nazwisko.
 3. Osoby wymieniane w recenzjach powinny występować bez stopni oraz tytułów naukowych i zawodowych. Zasada ta nie obowiązuje w nekrologach w odniesieniu do zmarłych.
 4. W recenzjach słowo „Autor” piszemy wielką literą, o ile odnosi się do autora recenzowanej pracy.
 5. W nekrologach zaimki osobowe określające zmarłych piszemy wielką literą.
- VII. Skróty, daty i inne określenia czasu, liczebniki.
 1. W tekstach stosujemy ogólnie przyjęte skróty: itd., m.in., etc. i inne (zob. niżej zamieszczony wykaz skrótów), a także z reguły: r. (rok) i w. (wiek).
 2. Daty w tekście:
 - a) miesiąc słownie, np. 5 marca 1910 r.;
 - b) przy różnych stylach (kalendarzach): 10/20 maja 1589 r., ale 27 II/11 III 1896 r.;
 - c) okresy od do: np. 1–10 maja 1900 r., 1 maja – 10 czerwca 1900 r.;
 - d) w datach wtrąconych w nawiasie miesiąc podaje się liczbą rzymską i nie stosuje się skrótu r. na końcu, np. (1 V 1826).

3. Daty w przypisach:
 - a) miesiąc liczbą rzymską, np. 5 III 1900 (nie dotyczy cytatów i fragmentów narracyjnych);
 - b) w razie braku daty dziennej miesiąc zawsze słownie, np. w marcu 1825 r.
4. Pisownia określeń „wiek”, „rok”:
 - a) przed — rozwinięte, np. w wieku XVI, w roku 1928;
 - b) po — skrócone, np. w XVI w., w 1928 r.
5. W określeniach typu „w drugiej połowie”, „lata osiemdziesiąte” nie używa się cyfr.
6. Liczebniki:
 - a) zapis cyfrowy z oddzielaniem spacją rzędów wielkości, np. 1234, 11 456, 234 567;
 - b) zapis cyfrowy z zastosowaniem skrótów: tys., mln, mld, np. 2 tys., 5 mln, 10 mld.
- VIII. W przypadku zbiegnięcia się w tekście odsyłacza do przypisu z przecinkiem, średnikiem lub kropką kończącą zdanie odsyłacz umieszczamy przed tymi znakami (z wyjątkiem skrótów, np.: w. lub r.). W przypisach stosuje się skróty takie jak w tekście oraz konwencjonalne skróty łacińskie bez kursywy: *ibidem*, *idem*, *eadem*, *iidem*, *eaedem*, *op. cit.*, *loc. cit.*. Można stosować też inne, przyjęte w historycznych opracowaniach specjalistycznych, jednak z objaśnieniem przy pierwszym zastosowaniu.
- IX. Opisy bibliograficzne.
 1. Czasopisma: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł tekstu (kursywą), tytuł czasopisma w cudzysłowie lub skrót tytułu (jeśli występuje w wykazie skrótów KH [link], bez cudzysłowu), rocznik, rok wydania, numer lub zeszyt cyframi arabskimi, strony, np.: J. Michalski, *Publicystyka i parapublicystyka doby sejmu 1776 roku*, KH 105, 1998, 1, s. 21–64.
 2. Serie wydawnicze: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł kursywą, miejsce i rok wydania, w nawiasie nazwa serii i numer tomu bez wyróżnienia (ale w tekście właściwym nazwy serii kursywą), strony na końcu. W wypadku prac zbiorowych po tytule przywoływanego tekstu następuje po przecinku — w: (bez nawiasów prostokątnych), tytuł opracowania zbiorowego pisany kursywą oraz inicjał imienia i nazwisko redaktora, np. J. Tyszkiewicz, *Średniowieczne granice wytyczone wzdłuż rzek w Europie Środkowej*, w: *Z dziejów średniowiecznej Europy Środkowo-Wschodniej*, red. idem, Warszawa 2007 (*Fasciculi Historici Novi*, t. 6), s. 145–152.
 3. Teksty zamieszczone w wydawnictwach ciągłych o charakterze wydawnictw zbiorowych traktujemy jak artykuły w czasopismach (tytuły wydawnictw w cudzysłowie), np. J. Staszewski, *Elekcja 1697 roku*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici*”, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 259, *Historia* 28, 1993, s. 73–92. Jeśli książka ukazała się jako jeden tom (zeszyt) wydawnictwa ciągłego, to stosujemy następujący opis: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł kursywą, miejsce i rok wydania, tytuł wydawnictwa ciągłego w cudzysłowie, tomy, zeszyty i podobne informacje.
 4. Biogramy w *Polskim słowniku biograficznym* traktujemy jak artykuły w wydawnictwie seryjnym, np. M. Zgórniak, *Haller Cezary*, PSB, t. 9, Wrocław 1960–1961, s. 250.
 5. Stosujemy polskie określenia skrótowe: wyd., oprac., red. (nie pod red.).
 6. W wypadku korzystania z pracy tłumaczonej należy podać język oryginału i datę wydania, z którego dokonano tłumaczenia.
 7. Opisy bibliograficzne wtrącone do tekstu lub wywodu w przypisie zamykamy w nawiasie okrągłym.
 8. Po incipitach prac wielokrotnie cytowanych nie umieszczamy wielokropka.
 9. W opisach bibliograficznych prac opublikowanych w słowiańskich alfabetach cyrylickich stosujemy alfabet cyryliccki lub transliterację zgodną z tablicą transliteracyjną KH [link].
 10. Opisy archiwaliów i rękopisów modernizujemy zgodnie z zasadami określonymi w *Instrukcji wydawniczej dla średniowiecznych źródeł historycznych* (Kraków 1925) oraz *Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku* (Wrocław 1953).

11. Opis bibliograficzny rękopisów w przypisach powinien składać się z następujących elementów przy zachowaniu kolejności:

Tytuł rękopisu (oryginalny, nadany, zwyczajowy – o ile taki jest, patrz wyżej pkt V 1a), nazwa archiwum, biblioteki lub muzeum (z podaniem w nawiasie polskiej nazwy miasta przechowywania), nazwa zespołu, sygnatura, karta lub strona. W przypadku korespondencji – zamiast tytułu:
Kto do kogo, miejsce (jeśli jest to informacja istotna dla wykładu), data (zapisana zgodnie ze standardami KH), nazwa archiwum, biblioteki lub muzeum (z podaniem w nawiasie polskiej nazwy miasta przechowywania), nazwa zespołu, sygnatura, karta lub strona.

Przy czym, jeśli nazwa archiwum, biblioteki lub muzeum ma swój zwyczajowy skrót (nieujęty w wykazie skrótów KH), to przy pierwszym użyciu podaje się nazwę pełną z owym skrótem w nawiasie; w dalszych zaś cytowaniach należy posługiwać się skrótem. Analogicznie rzecz się ma z nazwami zespołów archiwalnych.

Przykłady zapisów rękopisów:
Instrukcja królewska na sejmiki przedsejmowe, 1606, AGAD, Zbiór Branickich z Suchej, sygn. 148/172, s. 479–491.
O. Stackelberg do N. Panina, (Kłajpeda) 24 VIII/5 IX 1772, Arhiv Vnešnej Politiki Rossijskoj Imperii (Moskwa) (dalej: AVPRI), f. 79: Snošeniâ Rossii s Pol'shej, op. 6, nr 1015, k. 82–83.
12. Opisy bibliograficzne starodruków nie są modernizowane; modernizujemy ortografię tekstów dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych.
13. Stosowanie wielkich i małych liter w tytułach prac publikowanych w języku angielskim: w tytułach angielskojęzycznych wszystkie rzeczowniki, zaimki (z wyjątkiem względnego *that*), przymiotniki, okoliczniki i spójniki podrzędne są pisane wielką literą. Pisane zaś małą literą są rodzajniki, zaimki dzierżawcze (*my, your etc.*), przyimki oraz spójniki współrzędne *and, but, or i nor*, np.: *Put Out More Flags; How Far Can You Go?; The Man Who Was Thursday; All's Well that Ends Well; Pride and Prejudice; A Voyage towards the South Pole* (tytuły książek); *A Social History of the Welsh Language* (tytuł serii); *The Faerie Queene; The Passionate Shepherd to his Love* (tytuły wierszy lub poematów). Stosuje się wielką literę w pierwszym słowie podtytułu po kropce (np. *Strange Music. The Metre of the English Heroic Line*). Jednak w przypadku użycia *or* po średniku, celem przedstawienia alternatywnego tytułu, stosuje się małą literę, np.: *All for Love; or, The World Well Lost*.
14. W przypadku podawania adresów stron internetowych w przypisach należy podać datę dostępu w zwykłym nawiasie umieszczonym po adresie strony.

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN	— Archiwum Akt Nowych Warszawa
AGAD	— Archiwum Główne Akt Dawnych Warszawa
AGZ	— <i>Akta grodzkie i ziemskie</i>
AIPN	— Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
ANK	— Archiwum Narodowe w Krakowie
AP	— Archiwum Państwowe
APH	— „Acta Poloniae Historica”
ASWK	— <i>Akta sejmikowe województwa krakowskiego</i>
ASWP	— <i>Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego</i>
BC	— Biblioteka Książąt Czartoryskich Oddział Muzeum Narodowego w Krakowie
BHL	— <i>Bibliotheca Hagiographica Latina</i>
BJ	— Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK	— Biblioteka Kórnicka
b.m.d.	— bez miejsca i daty wydania
BN	— Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO	— Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BPAU-PANKr.	— Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
BR	— Biblioteka Raczyńskich
BUW	— Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
CAW	— Centralne Archiwum Wojskowe
CDS	— <i>Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae</i> , Wrocław 1956–1964
CPH	— „Czasopismo Prawno-Historyczne”
DN	— „Dzieje Najnowsze”
Dz. U.	— Dziennik Ustaw
f.	— fond (zespół)
fol.	— folio (karta)
IPN	— Instytut Pamięci Narodowej
KDKK	— <i>Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej</i> , Kraków 1874–1883
KDMaz.	— <i>Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis (Zbiór ogólny przywilejów i spominków mazowieckich)</i> , Warszawa 1919
KDMłp.	— <i>Kodeks dyplomatyczny Małopolski</i> , Kraków 1876–1999
KDP	— <i>Kodeks dyplomatyczny Polski</i> , Warszawa 1847–1887
KDŚl.	— <i>Kodeks dyplomatyczny Śląska</i> , Wrocław 1956–1964

KDW	— <i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , t. 1–11, Poznań 1877–1999
KH	— „Kwartalnik Historyczny”
KHKM	— „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
LVIA	— Lietuvos valstybės istorijos archyvas w Wilnie
MGH	— <i>Monumenta Germaniae Historica</i>
MGH SrG	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum</i>
MGH SS	— <i>Monumenta Germaniae Historica, Scriptores</i>
MK	— Metryka Koronna
MPH	— <i>Monumenta Poloniae historica</i>
MPH s.n.	— <i>Monumenta Poloniae historica, series nova</i>
mps	— maszynopis
MRPS	— <i>Matricularum Regni Poloniae summaria</i>
OiRP	— „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op.	— opis
PH	— „Przegląd Historyczny”
PL	— <i>Patrologiae cursus completus. Series Latina</i> , Paris 1844–1865
PrU	— <i>Preussisches Urkundenbuch</i> , t. 1–6, Königsberg–Danzig–Marburg 1882–2000
PSB	— <i>Polski słownik biograficzny</i>
PU	— <i>Pommerellisches Urkundenbuch</i> , t. 1–11, Stettin–Köln–Graz 1868–1990
RDSG	— „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red.	— redaktor, redakcja
RH	— „Roczniki Historyczne”
RHum	— „Roczniki Humanistyczne”
rkp.	— rękopis
RWHF PAU	— „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874–1891
	— „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891–1918
	— „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
	— „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921–1928/29
	— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929–1952
	— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1992–
SDRE	— „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej”
SGKP	— <i>Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich</i>

SH	— „Studia Historyczne”
SIRIO	— <i>Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoričeskogo Obščestva</i> , t. 1–148, S. Petersburg 1867–1916
Sobótka	— „Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»”
SPPP	— <i>Starodawne Prawa Polskiego Pomniki</i>
SRP	— <i>Scriptores Rerum Polonicarum</i>
SSS	— <i>Słownik starożytności słowiańskich</i>
SU	— <i>Schlesisches Urkundenbuch</i> , t. 1–6, Wien-Köln 1971–1998
St. Źr.	— „Studia Źródłoznawcze”
sygn.	— sygnatura
Urzędnicy	— <i>Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy</i> , red. A. Gąsiorowski, t. 1–, Wrocław, Kórnik 1985–
Urzędnicy, Litwa	— <i>Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy</i> , red. A. Rachuba, t. 1–, Warszawa 2004–
VC	— <i>Volumina Constitutionum</i> , t. 1–, Warszawa 1996 (należy cytować odpowiednio według wzoru: VC 1/1)
VL	— <i>Volumina Legum</i> , t. 1–8, Warszawa 1732–1782; t. 9, Kraków 1889; t. 10, Poznań 1952 (należy cytować odpowiednio według wzoru: VL 5, fol. 30)
ZH	— „Zapiski Historyczne”

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język*	Nr	Litera alfabetu cyrylicznego		Transliteracja		Język
1	А	а	А	а	b b u m r s u	27	Р	р	Р	р	b b u m r s u
2	Б	б	В	в	b b u m r s u	28	С	с	С	с	b b u m r s u
3	В	в	У	у	b b u m r s u	29	Т	т	Т	т	b b u m r s u
4	Г	г	Г	г	b b u m r s u	30	Ѓ	ђ	Ѓ	ć	s
5	Д	д	Д	д	b b u m r s u	31	Ќ	ќ	Ќ	ќ	m
6	Ђ	ђ	Ђ	đ	s	32	У	у	У	u	b b u m r s u
7	Ѓ	ѓ	Ѓ	ǵ	m	33	Ў	ў	Ў	ǔ	b
8	Е	е	Е	e	b b u m r s u	34	Ф	ф	Ф	f	b b u m r s u
9	Ё	ё	Ё	ě	b r	35	Х	х	Х	h	b b u m r s u
10	Є	є	Ê	ê	u	36	Ц	ц	С	c	b b u m r s u
11	Ж	ж	Ž	ž	b b u m r s u	37	Ч	ч	Č	č	b b u m r s u
12	З	з	З	z	b b u m r s u	38	Ї	ї	Đ	đ	m s
13	С	с	Ž	ž	m	39	Ш	ш	Š	š	b b u m r s u
14	И	и	І	i	b** b u m r s u	40	Щ	щ	Ŝ	ŝ	b u r u
15	І	і	Ì	ì	b r** u	41	Ъ	ъ	"	"	b** b u r
16	Ї	ї	Ї	ï	u	42	Ы	ы	Ÿ	y	b r u**
17	Ј	ј	Ј	ǰ	m s	43	Ь	ь	'	'	b b u r u
18	Й	й	Ј	j	b b u r u	44	Э	э	È	è	b r
19	К	к	К	k	b b u m r s u	45	Ю	ю	Û	û	b b u r u
20	Л	л	Л	l	b b u m r s u	46	Я	я	Â	â	b b u r u
21	Љ	љ	Ľ	ľ	m s	47	'	'	'	'	b b u m r s u
22	М	м	М	m	b b u m r s u	48	Њ	њ	Ĝ	ğ	b** u**
23	Н	н	Н	n	b b u m r s u	49	Ћ	ћ	Ǽ	ǽ	b** r** u**
24	Њ	њ	Ŋ	ň	m s	50	Ќ	ќ	Ǻ	ǻ	b u**
25	О	о	О	o	b b u m r s u	51	Ө	ө	Ẁ	ẁ	r**
26	П	п	Р	p	b b u m r s u	52	Ү	ү	Ỳ	ỳ	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.

** Występuje w dawnej pisowni.

INSTYTUT HISTORII PAN
PRZEDSTAWIA

TADEUSZ EPSZTEIN

Na folwarku i we dworze

*Pracownicy
dóbr ziemskich
w XIX i I połowie XX w.
w Polsce:
próba opisu
grupy społecznej*

www.ihpan.edu.pl

ISSN 0023-5903

9 770023 590055 03 >